

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*The Marranos of
Spain- Difficult
Decisions and Their
Halachik
Ramifications*



Rabbi Josh Blass
יג אייר תשס"ח • May 18, 2008

1 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ועבודה זרה לא? והא תניא, אמר רבי ישמעאל: מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג - תלמוד לומר (ויקרא כ"ב) וחי בהם - ולא שימות בהם. יכול אפילו בפרהסיא - תלמוד לומר (ויקרא כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי. - אינהו דאמור כרבי אליעזר. דתניא, רבי אליעזר אומר: (דברים ו') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך, ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך, - אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו - לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו - לכך נאמר בכל מאדך.

תוספות מסכת עבודה זרה דף כז עמוד ב

יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי - ומיהו רבנן פליגי עליה דר' ישמעאל בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד). ואמרי דפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור ובצנעא יש חילוק בין עבודת כוכבים לשאר מצות דבשאר מצות יעבור ובעבודת כוכבים יהרג ור' ישמעאל אין שום חילוק דבצנעא בכולן יעבור ואל יהרג ובפרהסיא בכולן יהרג ואל יעבור ומעשה דבן דמא פרהסיא הוה ולפיכך לא הניחו רבי ישמעאל ולפי זה נוכל לומר דהא דעבד ליה יעקב מינאה לר' אבהו לקמן בשמעתין (דף כח.) צנעא הוה ובשאלות דרב אחאי (פרשת וארא) פוסק כרבנן דר' ישמעאל וכן מוכח סוגיא דתלמודא פ"ב דכתובות (דף יט.) דאמר רבא מי איכא מידי דאילו אתו עדים לקמן לאמלוכי אמרינן להו חתומו שקר ואל תהרגו דאמרינן אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים והיינו כרבנן דאי כר' ישמעאל אי בצנעא אפי' עבודת כוכבים נמי ואי בפרהסיא אפי' שאר עבירות נמי לא אבל קשיא דרבא גופיה אמר לקמן פרק ר' ישמעאל (דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם כשפרט לך הכתוב וחי בהם יצא אונס והדר כתיב לא תחללו ואפי' באונס כאן בצנעא כאן בפרהסיא משמע אתאן לר' ישמעאל וצ"ע ואם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי שהיה אצל עובד כוכבים א"ל אכול נבלה ואי לא קטלינא לך א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה.

תוספות מסכת גיטין דף נז עמוד ב

קפצו כולן ונפלו לתוך הים - והא דאמר במס' ע"ז (דף יח.) מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל בעצמו הכא יראים היו מיסורין כדאמרינן (כתובות דף לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ועוד דע"כ היו מענין אותן ולא היו הורגים אותן.

רמב"ן ויקרא פרק כ פסוק ה

(ה) לזנות אחרי המולך - לרבות שאר עבודה זרה שעבדה בכך ואפילו אין זו דרך עבודתה, לשון רש"י. וכבר כתב עוד בסדר אחרי מות (לעיל יח כא) שהמולך היא עבודה זרה ששמה מולך, וזו היא עבודתה שמוסר בנו לכומרים וכו'. וכל זה איננו עולה ומתוקן כהוגן לפי העיון בגמרא (סנהדרין סד א). כי לדברי האומר מולך עבודה זרה הוא, אין עבודתו של אותו עבודה זרה בהעברת הבנים לה, שאם כן לא הוצרך הכתוב להזכיר זה כלל שהרי הוא באזהרת עובד עבודה זרה שבאו בה כמה אזהרות בתורה כלליות, והוא גם כן בכלל העונש הנאמר בפרשת כי ימצא בקרבך איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבור בריתו וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם (דברים יז ב ג): אבל על כרחנו נדרוש, שכל עיקר לא בא הכתוב אלא לחייב על העבודה הזאת של העברת הזרע בשלא כדרכה, וכך אמרו בגמרא (סנהדרין שם ב) ולמאן דאמר מולך עבודה זרה הוא כרת דמולך למה לי, למעביר בנו שלא כדרכה, והוא הדין לעונש ואזהרה האמורין בו, שלא הוצרכו אלא למעביר בנו שלא כדרכה. ונראה, שלפי הדעת הזו לשון מולך אינו שם לפסל וצלם מיוחד אלא שם לכל נעבד בכלל כל שתמליכהו ותקבלנו עליך לאלוה: והנה כפי הדעת הזו, יקראו בני עמון לשקוף שלהן "מולך" (מ"א יא ז) כי הוא מלכם, והוא שם כולל לכל נכבד כי הוא מלשון מלכות. ולא כדברי הרב ז"ל שאמר שהיא ע"ז ששמה מולך ועבודתה בכך. וכן מה שכתב פה שהוצרך "לזנות אחרי המולך", לרבות שאר ע"ז שעבדה בכך ואפילו אין זו דרך עבודתה, גם כן אי אפשר מן הטעם שהזכרנו שכל עצמו לא נאמר הכרת במולך אלא לחייבו בשאין דרכו, וכל ע"ז במשמע: ולא יתכן שתאמר, חייב הכתוב כרת באותה ע"ז ששמה מולך במעביר לו שלא כדרכו, וחזר ורבה בו אף פעור ומרקוליס לכרת, כי למה יצטרך הכתוב לכך, מאי שנא אותה ע"ז משאר כל ע"ז שבעולם. ועוד, שאם כן היה צריך

לרבות עוד מעביר בנו לפעור ומרקוליס בסקילה כשם שריבה אותו לכרת. אלא לא הזכיר הכתוב מולך כל עיקר בין באזהרה בין בעונש כרת וסקילה, אלא במעביר בנו בשלא כדרכה לכל ע"ז שבעולם: ובין שתאמר שהמולך הוא שם לכל ע"ז כמו שפירשנו או שתאמר שהיא ע"ז ידועה שתקרא כך, הזכיר הכתוב אותה ע"ז בשלא כדרכה והוא הדין לכולן, שהחומר הזה הוא בעבור העבודה הקשה הזו. וכן מוכיח כל זה בגמרא במסכת סנהדרין לפי הדעת הזו שכתב הרב שהמולך ע"ז הוא: אבל משנתנו היא שנויה כדברי האומר מולך לאו ע"ז היא, כלומר שאינו נעבד שיקובל עליהם כאלוה כלל, אבל הוא כמעשה כישוף לדרוש בעד החיים אל הכלב המת ההוא. ולפי הדעת הזו, העביר בנו לפעור או למרקוליס פטור. גם דברי רש"י בפירושו בסנהדרין כך הם כמו שכתבנו: והברייתא השנויה בתורת כהנים (קדושים י ג), והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המולך, לרבות שאר ע"ז בהכרת, אינו מיייתור "לזנות אחרי המולך" כמשמע מדברי הרב, אבל יאמר כי הכרת הזה כולו מיותר הוא ונדרוש אותו לשאר ע"ז. והוא מה שאמרו בגמרא, שלש כריתות בע"ז למה, אחת כדרכה ואחת לשלא כדרכה, כלומר לזבוח וקטור ונסוך והשתחויה שנתרבו שלא כדרכה למיתה ומחייב אותן בכאן בהכרת, ואחת למולך. ולמאן דאמר מולך ע"ז הוא, למעביר בנו שלא כדרכה, כלומר בכל ע"ז שבעולם, כמו שהזכרנו:

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה

הלכה א: כל א בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

הלכה ב: במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים ב וגלוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, ג יהרג ואל יעבור, במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד.

הלכה ג: וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזרה ד אבל בשעת הגזרה והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחביריו ויגזרו גזרה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצות, יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצות בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין עובדי כוכבים ה.

הלכה ד: כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ואל יהרג ונהרג ואל יעבור ואל יהרג ואל יעבור ונהרג ואל עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחביריו, ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, ועליהם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה שנאמר בנותן מזרעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עבודת כוכבים שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר, אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו, והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם.